

Uitgelezen

Eruditie en humor als vertoog van verzet

Dieter Lesage, *Vertoog over verzet. Politiek in tijden van globalisering*, Meulenhoff/Manteau, Antwerpen, 2004, 364 p.

In zijn boek "Vertoog over verzet. Politiek in tijden van globalisering" gaat filosoof Dieter Lesage op zoek naar politieke concepten voor het in hoofdzaak andersglobalistische verzet tegen de wereldhegemonie van het kapitalisme. Die wereldhegemonie duidt Lesage aan met de term "het Imperium", een term die niet hetzelfde is als het concept 'imperialisme', dat jarenlang in marxistische kringen werd gehanteerd om het kapitalisme te omschrijven en dat ook in kringen die onderzoek verrichten naar de derdewereldproblematiek een bekende *topos* is. Lesage ontleent zijn term aan het baanbrekende werk *Empire* van Antonio Negri en Michael Hardt. Daarin beschrijven de auteurs het Imperium als de globale politieke constitutie van de postmoderniteit, gebaseerd op de globalisering van economische en culturele uitwisselingen en op een gedecentreerd bestuurlijk apparaat. Opmerkelijk daarbij is dat Lesage zijn boek niet alleen uitdrukkelijk plaatst binnen het verzet (*Widerstand, resistance*) tegen het economische systeem van het kapitalisme, maar ook vraagtekens plaatst bij de koppeling van het liberale kapitalisme aan het politieke systeem van de liberale democratie (in de Angelsaksische betekenis van de term, meer bepaald als een formeel systeem dat een grote focus legt op het aspect van verkiezingen). Het is dan ook een boek geworden over het verzet tegen het 'politiek-economische systeem' van de

'kapitalistische liberale democratie'. Dat verzet is volgens sommige critici sowieso verbrand omdat het een mengeling is van reformistische en revolutionaire tendensen. Vanaf het moment dat de reformisten (die veranderingen willen binnen het bestaande systeem, zoals de christelijke arbeidersbeweging of de meeste feministes) samengaan met revolutionairen (die het systeem willen opblazen, zoals communisten of anarchisten) zijn ze gedoemd om te mislukken, omdat het alternatief van de revolutionairen niet (meer) geloofwaardig zou zijn.

De tegenstelling reformisme-revolutie is ook aanwezig binnen de vraag welke houding aan te nemen tegenover het concept 'macht': is macht iets dat typisch in handen is van de bezittende klasse en dus sowieso met het systeem verbonden is (zoals in marxistische analyses benadrukt wordt) of is macht een gegeven dat zich op alle domeinen van de samenleving bevindt (zoals door de Franse filosoof Michel Foucault in zijn gehele oeuvre werd benadrukt)? In verband met het gegeven 'macht' komt in Lesages boek ook de relatie Europa-VS ter sprake: hier oppert de auteur het hoogst interessante idee om vanuit Europa minder aandacht te besteden aan de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie, maar in de plaats daarvan werk te maken van een "Mediterrane Vredesliga" (p. 23), die bijvoorbeeld kan beginnen met een grondige reflectie over een duurzame oplossing voor het Palestijns-Israëliësch conflict.

Lesage benadrukt in zijn boek zeer sterk de rol van de theorievorming als mogelijk revolutionair gegeven. Hiermee is hij niet alleen schatplichtig aan zijn achtergrond als filosoof, maar bekritiseert hij ook de mening van sommige activisten dat het tijdperk van

het theoretiseren voorbij is en het hoog tijd is om actie te ondernemen. Binnen die theorievorming biedt Lesage de lezer een zeer erudiete lezing aan van de politieke geschriften van denkers als Hegel, Hobbes, Gramsci, Wallerstein en vooral Negri en Hardt, die in 2001 met hun boek *Empire* een geopolitieke analyse publiceerden die intussen uitgegroeid is tot “het grote revolutionaire manifest” (p. 234) van de andersglobaliseringsbeweging. Lesages betoog is helder en accuraat, maar voor de niet-filosofisch of niet-sociologisch geschoolde lezer zal vooral het eerste deel van het boek als moeilijk te door-kauwen technisch jargon overkomen. Het tweede deel wisselt theoretische bespiegelingen over concepten als culturele identiteit of artistiek engagement af met reflecties over de politieke en economische actualiteit en kan daardoor als meer toegankelijk worden beschouwd. Het zou dan ook jammer zijn mocht de gemiddelde lezer in de loop van het eerste deel afhaken omwille van het hoog theoretische gehalte ervan, zeker vanuit het perspectief dat de analyse van de “resistentiële *Verfallenheit*” (p. 295), die in het tweede deel centraal staat, veel nuttig materiaal aanreikt voor de actieve (al dan niet andersglobalistische) militant. Door dieper in te gaan op de paradoxen en gebreken van het verzet als ‘stedelijk carnaval’, fictioneel gevecht tussen culturele identiteiten of artistiek pseudo-engagement, reikt Lesage immers inzichten aan die impliciet kunnen leiden tot andere kanalen van weerstand tegen de heerschappij van het Imperium.

In zijn besluit ziet Lesage alvast ‘resistentiële’ mogelijkheden in een democratisch wereldburgerschap, dat de wereldhegemonie van de 288 miljoen VS-burgers prompt zou kunnen omtoveren in een marginale stem ten opzichte van landen als China of India

(en – waarom ook niet – de 450 miljoen EU-burgers). En de opvatting van democratie die daarbij centraal kan staan, hoeft niet noodzakelijk de typisch liberale opvatting te zijn, die volgens Lesage “een contingente vermenging van twee verschillende tradities” is, met name de *rule of law* enerzijds en de volkssoevereiniteit anderzijds (p. 301) of met andere woorden: vrijheid vs. gelijkheid. Misschien wordt het binnen de constellatie van een transnationaal burgerschap wel eens tijd om eindelijk werk te maken van de verzoening van die twee tradities: de volkssoevereiniteit biedt daartoe normaal gezien de beste garanties, want alleen via vormen van basisdemocratie zal de rechtsstaat in stand kunnen worden gehouden. Immers, alleen als mensen zelf kunnen beslissen, zullen ze fundamenteel kiezen voor de vrijwaring van de mensenrechten. Misschien kan Lesages idee van een transnationale, andersglobalistische *city party* (in de betekenis van politieke partij) hiertoe een eerste stap in de goede richting zijn.

Lesage is op zijn best wanneer hij de niches opspoorde in de grote theorieën die hij bespreekt, enerzijds als kritiek, anderzijds als aanvulling op die theorieën. Een schitterend voorbeeld is zijn kritiek op de idee van Negri en Hardt dat de huidige internet-samenleving democratische vormen van netwerkverzet mogelijk maakt: “Soms lijkt het in *Empire* wel alsof mensen sinds enige tijd met een computer als *technobiologisch aanhangsel* worden geboren (mijn cursivering). De computer wordt door de auteurs nooit als een *commodity* geanalyseerd, een product dat soms in dubieuze omstandigheden massaal geproduceerd wordt en slechts in bepaalde gebieden van de wereld een afzetmarkt vindt onder een bepaald deel van de bevolking van dat gebied. De computer wordt door hen louter en alleen als een prothese en extensie van

de hersenen, louter en alleen als een vernuftig communicatiemiddel gezien. Een analyse van alle vormen van uitbuiting, dominantie, geweld, rivaliteit, concurrentie die de productie, de verspreiding en het uiteindelijke gebruik van computers mogelijk maakt en karakteriseert, ontbreekt volledig in Negri's en Hardts geëxalteerde beschrijving van de genetwerkte, alleen op coöperatie ingestelde, posthumane mens." (p. 111). Op het vlak van de informatie- en communicatietechnologie ziet Lesage in vele 'global cities' of 'city regions' overigens een "digitariaat van vertalers, programmeurs, webdesigners, tekstschrijvers en redacteurs" ontstaan "dat zich in de metropool met allerlei klusjes in de informele economie wel weet te behelpen en het leven zelf in de metropool met haar kosmopolitische aspecten als zodanig als een 'bonus' probeert te ervaren. Net zoals het proletariaat etymologisch gedefinieerd kan worden als de klasse van degenen die niets anders hebben dan hun kroost (*proles*), kan het digitariaat conceptueel gedefinieerd worden als de klasse van degenen die niets anders hebben dan hun computer en een internetaansluiting" (p. 204). Het digitariaat staat dan tegenover "de transnationale elite", die "torenhoge lonen heeft kunnen bedingen", andere andere via 'echte' bonussen...

Ook zijn beschrijving van de *summit hoppers* andersglobalist is tegelijkertijd zeer raak én amusant. Lesage ergert zich mateloos aan het feit dat alle grote antiglobaliseringsprotesten zich hebben laten misleiden door de agenda van de bijeenkomsten van de machtigste politiek-economische fora, waardoor de tegenbetogers nauwelijks 'global cities' of 'world cities' als actieterrein hebben uitgekozen. Het ging telkens om *summit dates* op perifere plaatsen, die ver verwijderd waren van de echte infrastructuren van de globalisering: "De

grote betogingen vonden plaats in Nice, niet in Parijs; in Keulen, niet in Frankfurt; in Genève, niet in Zürich; in Den Haag, niet in Amsterdam; in Seattle, niet in Los Angeles; in Melbourne, niet in Sydney; in Quebec, niet in Toronto; in Genua, niet in Milaan. Men zou daarom de roemrijke litanie van steden van andersglobalistisch protest net zo goed kunnen lezen als een opsomming van onwaarschijnlijke missers." (p. 207) De D14-afpraak in Brussel geldt quasi als de uitzondering die de regel bevestigt. De andersglobalistische beweging heeft op sommige momenten veel weg van een *event bureau* en het gevaar van politieke city trips of 'un tourisme militant', waarvoor Pierre Bourdieu enkele jaren geleden nog waarschuwde, steekt dan ook de kop op: "Het moet dan mooi meegenomen zijn dat de locaties die de tegenpartij uitkoos voor haar vergaderingen, vaak niet onaardig waren. Men zou haast denken dat het Imperium de overwegend jonge antiglobalisten graag een plezier gunde: Seattle kon men opvatten als een pelgrimstocht naar de bakermat van de grunge, Praag als een uitstapje naar de hipste – en bijgevolg totaal verhipte – stad van Oost-Europa, Genua als een mooie aanloop tot een zomervakantie in Italië. (...) Terwijl de beursgebouwen blijven staan waar ze staan en elke werkdag activiteiten ontplooiën die de antiglobalisten verfoeien, kozen de antiglobalisten er liever voor de achtergrondgeluiden te verzorgen bij de bijeenkomsten van *executives* in een of andere, globaal betekenisloze, maar niet onaantrekkelijke kleine of middelgrote stad (...) Terwijl ze misschien maar een tram-, metro- of busrit van een beursgebouw wonen, hebben ze er dure trein- of vliegtuigtickets voor over om present te zijn aan de ingang van een vergaderzaal in een verre stad." (p. 217) Desalniettemin ziet Lesage ook lichtpuntjes, als hij stelt dat de

andersglobalsiten geleidelijk aan hun strategie aan het veranderen zijn door zelf autonome locatiekeuzes te maken. Het Wereld Sociaal Forum in Porto Alegre is een eerste stap in de goede richting, al is het nog te sterk gelinkt aan het Wereld Economisch Forum in Davos en is het Braziliaanse Porto Alegre verre van een 'global city'. Maar Porto Alegre staat wel bekend als een stad waar geëxperimenteerd wordt met basisdemocratie, die door het forum misschien ook een grotere bekendheid of meer media-aandacht kan krijgen. Lesage hoopt dat de grote contrasten tussen arm en rijk in 'global cities' zoals Brussel en Los Angeles de nodige vormen van verzet zullen genereren, om te beginnen op het niveau van de stedelijke overheden, die de bedrijven

die gebruik maken van de stedelijke faciliteiten zouden kunnen belasten in het voordeel van de eigenlijke bewoners. En misschien is de postmoderne atriumarchitectuur, waarvan banken en grote bedrijven zo graag gebruik maken om zich achter te verschanssen, wel de voorbode van het begin van het einde van de kapitalistische globalisering: de nieuwe mikpunten van antiglobalistisch verzet liggen in ieder geval voor het grijpen en er hoeft heus geen intercontinentale vlucht voor gemaakt te worden. De multiculturele en multiconfessionele menigte, die in de marge van de 'global cities' vertoeft, dient zich alvast als belangrijke bondgenoot aan.

Diederik Vandendriessche

In en uit de vicieuze cirkel

Noreena Hertz, IOU (I Owe You). Het gevaar van de internationale schuldenlast. Amsterdam/Antwerpen, Uitgeverij Contact, 2004.

Noreena Hertz heeft in het wereldje van de andersglobalisten een wat eigen positie. Voor de 'klassieke' activisten is ze waarschijnlijk te soft en te zeer media-minded. Samen met Naomi Klein had ze de status van een 'babe'. Ze komt uit de klassieke economische sector, en werkte zelfs ooit nog aan de grote programma's om Rusland op korte tijd tot een markteconomie uit te bouwen. Ze blijft binnen het economische kader denken, maar wil er een bijsturing van. Ze verzet zich niet principieel tegen het marktbeginsel, tegen de kapitalistische economie of tegen het denken in termen van groei. Een groot deel van haar tijd houdt ze zich bezig met optreden op congressen en samenkomsten waar de veronderstelde 'vijand' vergadert. Ze

gebruikt de moderne media voor haar boodschap en zit zo in een ander circuit dan de meeste andere andersglobalisten.

Dat ze niet zomaar in een hokje is te plaatsen heeft voor- en nadelen. Mensen die al langer bezig zijn met de problemen waar zij over schrijft, vinden misschien niet veel nieuws in haar boeken, en verwachten af en toe hardere analyses of conclusies. Wie al eens iets las van iemand als Susan George, blijft waarschijnlijk met een wat onbevredigd gevoel achter.

Tegelijk is het ook goed dat haar boodschap door haar eigen manier van functioneren op heel andere plekken terecht komt, en daar misschien toch een ander in beweging zet. Het is soms ook verfrissend om het verhaal in wat genuanceerdere bewoordingen te horen, en niet in een te 'activistisch' discours, dat wel eens vermoeiend dreigt te worden. Of ze door dat alles effectief